

BIJ EEN GESLAAGDE HERSTELLING TE GENT: HET HOTEL VANDEN MEERSCHE OF HET OOGLIJDERS- GESTICHT

Pierre Kluykens schreef dit artikel meer dan 60 jaar geleden

Het groot gebouw op de hoek van de Nederpolder en de Zandberg, wiens gevel onlangs terug in zijn oorspronkelijke toestand werd hersteld, vertegenwoordigt, voor wie een paar ogenblikken bij zijn beschrijving en lotgevallen wil blijven stilstaan, een hele brok Gentse geschiedenis.

Verdeeld, vergroot, verminkt of gerestaureerd, verhuurd, verkocht of bezet, bewoond door kloosterzusters, edellieden, maatschappijen of kooplui, door vriend, vijand of vreemde overheerser, blootgesteld aan alle wisselvalligheden van kunst, smaak en stijl, nu eens symbool van rijkdom, weelde en zelfs uitspattingen, dan weer van naastenliefde en offervaardigheid, heeft het vermaarde “Pellicaen” welke na de meest diverse benamingen te hebben ontvangen, het Ooglijdersgesticht ís geworden, gedurende ruim zes eeuwen al het wel en het wee van onze stad gedeeld.

Wij vinden immers het gebouw reeds in 1360, ten tijde van Lodewijk van Male vernoemd.

Een paar jaren later zien wij dat het gebouw gesplitst wordt in de Grooten en de Cleenen Pellicaen.

Gedurende de XVe eeuw valt niets noemenswaardig aan te stippen: het is een gebouw, zoals er velen in de kuip van Gent bestaan, nu eens private woning, dan weer eens herberg tot ‘t rond het midden van de XVIe eeuw in bezit komt van de familie Damman, welke de linkervleugel laat optrekken en het tussen de jaren 1345 en 1558 het aspect van een rijke patriciërs woning verschaft.

Geen wonder dan ook dat, wanneer ‘t gebouw te koop gesteld wordt, het een lid van de Raad van Vlaanderen, Pieter van Steelant, is die er eigenaar van wenst te worden,

De XVIIe eeuw zag het gebouwencomplex op de hoek van Nederpolder en Zandberg nog meer uitbreiding nemen door het afbreken van een paar aanpalende kleine huizen, zodat, wanneer het gebouw in handen kwam van de familie du Faing, een der aanzienlijkste uit de streek, het bijna een prinselijk uitzicht had.

Maar weldra veranderde het opnieuw van eigenaar toen Jean-Baptiste Vanden Meersche, heer van Berlare en Bareldonk, het in 1736 van Lambertina du Faing en haar echtgenoot voor de som van 3.603 pond aankocht. Jean-Baptiste Vanden Meersche zou de grote omvormer van het hoekgebouw worden, want

Hotel Van den Meersche - binnenplein.

onmiddellijk na de aankoop vangt hij de werken aan die verschillende jaren zouden duren.

Wij lezen in het Stadsarchief dat hij zich in 1738 tot de schepenen der Keure richtte om hen de toelating te vragen de gevel aan de zijde van de Nederpolder volledig om te bouwen: verthoont reverendelyck Jan Baptiste Ignace Vanden Meersche, heere van Beerlaere, proprietaris van eenen huuse stede ende erfve ghestaen ende ghelegen binnen dese stadt ten voorhoofde op de opperhooghpoorte houdende den hoeck vanden Santbergh, dat hij den blinden muer benevens de poorte aldaer ter straete waerts staende, gerne soude afbreken ende van nieuws opmaeken in conformiteyte van de modelle ten desen annexe". Het jaar daarop richt hij een nieuw verzoekschrift om "teynden den hof jeghens het straetjen aldaer, gerne soude doen ghebeuren eenighe veranderinghen tot commoditeyt ende cieraat vanden selven huuse in conformiteyte van de modelle ten desen ghevoegt".

Gedurende gans de XVIIIe eeuw zou de familie Vanden Meersche zich inspannen om van haar hotel een der prachtigste woningen der stad te maken.

De Lodewijk XV-stijl vierde hoogtij in Frankrijk en was ook te Gent doorgedrongen, waar David 't Kindt en Bernard De Wilde het tot een ongemene bloei brachten door enkele gebouwen op te trekken als het Huis der Onvrije Schippers, het huidige Beursgebouw, de Vlaamse Academie, het hotel d'Hane Steenhuyse, Falligan, het huis Serlippens. enz., die allen 'bij de mooiste gebouwen onzer stad mogen gerangschikt worden.

Ook Vanden Meersche heeft in die stijl een middel gezien om aan zijn hotel een buitengewone luister te verschaffen. Wel is in die uitwendige constructie van het gebouw, met zijn te zware, dakvensters, zijn onharmonische puntgevels en het algemeen aspect dat streng aandeed, zoals wij het tot voor een paar maanden zagen, niet heel gelukkig te noemen; daarentegen is de innerlijke versiering, zoals zij door de familie Vanden Meersche werd ingericht, veel gracieuzer en beter aan de geest van de stijl aangepast.

De gebouwen rondom de tuin met hun grillige en decoratieve versieringsmotieven, de lijn zelve der gebouwen, en niet het minst de enig mooie trapzaal, verraden de smaak en kunstzin van Jan-Baptiste en de voortzetters van zijn werk: Alexander-Augustijn en Emmanuel Vanden Meersche; Alexander voerde eerst een paar veranderingen achteraan het gebouw in 1749 en kreeg op 22 Maart 1751 van de schepenen der Keure de toelating om de gevel te herstellen “welcke twee ghevels (aan de kant van de Zandberg) door den laps van tijde gherot zijnde, vint hij hun suppliant ghenoodt sulks de selve te doen afbreken... ende de selve van nieuwe wederom op te bouwen. soo hij insgelijcx sal moeten doen aende drij solder ofte dackvenster langs den cant vande Hooghpoorte ook door lanckijt van tijde gherot”

Een kwart eeuw later, in 1777, zou Emmanuel Vanden Meersche het huis van Wwe Christiaens op de Zandberg aankopen om het te “laeten afbreken en van nieuws opmaeken in conformiteyte van den ghevel daer nevens staende.”

Met die laatste uitbreiding had het gebouw nu zijn definitieve afmetingen verworven, terwijl het inwendig een schitterende versiering had ontvangen: zware eikenhouten deuren (allen nog in Lodewijk XIV-stijl), prachtige wandbekledingen en plafonds in Lodewijk XIV-stijl, rijke meubilering, tapijten, schilderijen en ingewerkte spiegels schonken aan de woning een stemming van weelde en kunstzin.

Het mooiste gedeelte ervan en tevens de meest artistieke, is ongetwijfeld de majestueuze trap, een der merkwaardigheden onzer stad, met de weelderige muurschilderijen van Heylbrouck (1764), de onderwereld, de aarde en de Olympus voorstellende.

In die harmonie tussen het sierlijk beeldhouwwerk, de gracieuze proporties en de kronkelende, fantasievolle arabesken van de trap en de kleurrijke orkestratie van het feeëriek decor van de muurbekleding vinden wij een prachtig be-

wijs van de manier waarop een vreemde stijl aan onze kunst aangepast kon worden; want het is een eigen stemming die geboren wordt uit dit gedempt licht, die stevige vorm en kleur van het schilderij dat warm en majestueus naar voren treedt en zo wondermooi de golvende lijn van de trapleuning tegemoetkomt. Enig voorbeeld ook van de geestelijke identiteit bij een schepping waaraan een architect, een beeldsnijder en een kunstschilder, in een zelfde gedachte en met 'hetzelfde en gemeenschappelijk einddoel voor ogen, hun krachten hebben kunnen samenbundelen.

De inval door de Franse troepen in onze streek, zou tijdelijk een einde stellen aan het luisterrijk bestaan van het hotel Vanden Meersche, Emmanuel had immers in 1792 het gebouw verkocht aan zijn neef, graaf Karel-Josef van Lichtervelde samen met gang de meubilering. Toen onze stad echter haar aandeel moest betalen in de oorlogvoering der Franse republiek en tot een gedwongen lening van 7 miljoen moest overgaan, achtte graaf de Lichtervelde, die een der eerste slachtoffers zou worden om zijn aandeel in die last te moeten dragen, het veiliger, naar het voorbeeld van zovele andere edellieden, uit te wijken, wat voor gevolg had dat zijn hotel door het Magistraat werd aangeslagen en openbaar verkocht.

Zoals het toen steeds gebeurde in die bewogen periode, ging het gebouw voor een appel en een ei van de hand en werd het voor een spotprijs aangekocht door Van den Berghe, een handelaar in wijnen, die wij later, tussen de jaren 1801 en 1807 als “adjoint au maire,” zouden terugvinden, en een architect Reyniers die, toen de graaf de Lichtervelde in 1795 – de storm was toen enigszins geluwd – terugkwam, de woning aan de vroegere eigenaar afstonden.

Toen deze overleed waren onderhoud en lasten te zwaar voor de erfgenamen die het huis te koop moest stellen, zodat het in de handen terecht kwam van de beruchte en gehate betaalmeeester van Napoleon. Cesar Maes, “le payeur” zoals hij genaamd werd, die zijn eigen beurs steeds goed wist te vullen en de Victor Hugo, in zijn brieven aan zijn vrouw, als een monsterachtig wezen laat doorgaan. Maes, schrijft hij, heeft de oude St.-Baafsabdij aangekocht en steen voor steen verkocht: “Il y avait en 1798 deux espèces de monstres: les uns tuaient les hommes, les autres tuaient les monuments, les uns voulaient du sang, les autres de l'or! Ce Maes était de cette dernière espèce, la plus misérable à mon gré”.

Ainsi ce misérable nous a pris à tous ce beau couvent pour se donner à lui, imbécile et inutile la maison dont je t'ai parlé”. Is Maes de schrik der bevolking geweest, toch zal een gedeelte van het geld welke hij inzamelde onze stad ten goede zijn gekomen, want een belangrijk deel ervan besteedde hij aan het scheppen van een somptueus Empiresalon, in de benedenzaal welke de hoek

vormt van de Nederpolder en de Zandberg.

Dit salon is sen waar juweeltje van Empirestijl: een rond gewelf in het plafond is met sierlijke vergulde arabesken versierd, terwijl de muren met zeldzame stof bedekt zijn. Ingewerkte spiegels tussen de vensters verheffen zich op half ronde marmeren tafels waarin, in het marmer zelf, de initialen van Maes gelegd zijn, zoals trouwens ook boven de indrukwekkende deuren gouden letters M prijken. De tafeltjes rusten op gestileerde zwanen.

De bronzen zwanen welke de marmeren schoorsteen versieren, werden helaas gedurende de oorlog 1914-18 door de Duitsers weggenomen, wat ongetwijfeld een zware verminking van het Salon uitmaakt.

Vermelden wij ook dat naast die woonkamer een Chinees Salon wordt aangetroffen, eveneens rijkelijk opgevat, welk met zijn vreemde en exotische motieven in vroegere jaren een geweldige indruk op de bezoekers moest nalaten.

Na de dood van Maes, die in 1885 vermoord werd, bleef het nog een tijdlang de eigendom van diens erfgenamen; in 1842 wordt het een spijshuis, "Restaurant G. Oldi, ex-propriétaire de l'hôtel de la Poste", zoals wij nog lezen op de kleine vignette waarop ook het gebouw afgebeeld is; het spijshuis maakte denkelijk geen al te schitterende zaken want het jaar daarop wordt het herenhuis aangekocht door ridder de Coninck van Merkem.

Na diens overlijden in 1855 wordt het verhuurd aan de bekende zangmaatschappij "de Melomanen" die de voor die tijd niet te onderschatten jaarlijkse huurprijs van 6.000 fr. betaalden. Zij waren het die de voormalige paardenstallen in feestzaal omvormden, waar er tot 1872 lustig werd gezongen en gefeest. In 1872 eindelijk wordt het vroegere "Pellicaen" een laatste maal openbaar verkocht en toegewezen aan Baron Casier-de Hemptinne die het ter beschikking stelt van de Zusters der Kindsheid Jezus, welke het tot op heden ten dage bleven betrekken, na er sedert 1892 volledig eigenaar van te zijn geworden.

Men heeft over de onlangs doorgevoerde herstellingswerken reeds heel wat gezegd en geschreven; en inderdaad in een dergelijke aangelegenheid, wanneer men kordaat een bepaalde stijl doet verdwijnen, kan men eeuwig blijven redetwisten over het voor- en nadeel van de onderneming.

Er waren vele voorstanders van deze gevel in Lodewijk XV-stijl en menig Gentenaar, die met dit beeld en visioen als het ware was opgegroeid, zal betreuren dat een typisch Gents stadsgezicht zo plots en brutaal van aspect is veranderd.

Doch zelfs de hardnekkigste voorstanders van het status-quo moeten heden bekennen dat degenen die het aangedurfd hebben het gebouw terug te plaatsen in zijn oorspronkelijke toestand, het geenszins verkeerd op hadden en dat

het ensemble, wanneer het een zekere, onmisbare patine zal hebben verkregen, architecturaal en artistiek boven de Lodewijk XV gevel moet verkozen worden. Want er dient opgemerkt te worden dat het aanwenden van die stijl vooral op de binnenkoer en bij de versiering der lokalen gelukkig was uitgevallen. De buitengevel op zich zelf was geen toonbeeld van harmonie of evenwichtige proporties en mocht in geen geval de vergelijking doorstaan met die prachtige gevels uit de XVIIIe eeuw, welke wij nog in zo groot aantal te Gent ontwaren.

Verder dient ook aangestipt dat het hier geen doodgewone en gebrekkige herstelling gold, zoals maar al te dikwijls gebeurt, maar dat men zelden zo gewetensvol en met een dergelijke eerbied voor de artistieke vraagstukken te werk is gegaan. Allen die aan dit groots opzoekings- en uitvoeringswerk hun medewerking hebben verleend, dienen hiervoor gefeliciteerd en bedankt, te worden en niet het minst Kanunnik De Keyzer, die de bezieler van gans die onderneming is geweest en wiens rijke kunstwetenschappen en ondervinding van allerhoogste waarde geweest zijn. Binnenkort zal aan de kant van de Zandberg - men is tegenwoordig reeds een aantal huizen aan 't afbreken - een nieuwe vleugel worden opgetrokken, in klassieke stijl, wat nog beter de "Empire-atmosfeer" van het plein zal versterken en de plannen, die wij mochten inzien, voorspellen dat hier ook alles tot een volledig succes zal uitgroeien.

Pierre Kluyskens
